

dr Radosław Kostrubiec

Akademia Zamojska

e-mail: radoslaw.kostrubiec@akademiazamojska.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-4560-7319>

Idea i instytucja „kary mieszanej” w polskim systemie prawa karnego

THE IDEA AND INSTITUTION OF ‘MIXED PENALTY’
IN THE POLISH CRIMINAL LAW SYSTEM

Summary

The aim of this article is to discuss the concept and the institution contained in Art. 37b of the Criminal Code in Poland, allowing the imposition of penalties in succession, also referred to as ‘mixed penalty’: short-term imprisonment followed by a restriction of freedom. The central idea behind the proposed solution is to enable the courts to more fully achieve the objectives of the criminal law system itself. The author states that it would be more appropriate to use the term ‘sequential penalties’ rather than ‘mixed penalty.’ It is also argued that there is still a loophole in the Polish criminal law system which theoretically makes it possible to take advantage of conditional early release from serving a sentence of imprisonment on the basis of Art. 37b of the Criminal Code. Consideration should also be given to increasing the length of imprisonment imposed under sequential penalties in order to apply such a solution in as many cases as possible.

Keywords: criminal law; imposition of a custodial sentence; mixed penalty; sentencing practice

Streszczenie

Celem artykułu jest omówienie idei i instytucji zawartej w art. 37b k.k., umożliwiającej wykonywanie bezpośrednio po sobie kar: krótkoterminowej pozbawienia wolności, a następnie ograniczenia wolności zwanej: „karą mieszaną”. Ideą stanowiącą podstawę do przyjęcia wskazanego rozwiązania było umożliwienie sądom pełniejszej realizacji założeń samego systemu prawa karnego. Artykuł stwierdza, że odpowiednie byłoby używanie pojęcia sekwencji kar, a nie kary mieszanej. Wykazuje się także, że w dalszym ciągu system prawa karnego posiada lukę, która teoretycznie umożliwia skorzystanie z warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania kary pozbawienia wolności wykonywanej na podstawie art. 37b k.k. Powinno się także rozważyć zwiększenie wymiaru

orzekanej kary pozbawienia wolności w ramach kar sekwencyjnych celem zastosowania tego rozwiązania w jak największej liczbie przypadków.

Słowa kluczowe: prawo karne; wykonywanie kary pozbawienia wolności; wykonywanie kary ograniczenia wolności; kara mieszana; praktyka stosowania kary

1. Artykuł 37b k.k. jako instytucja sądowego wymiaru kary

Ustawodawca w części szczególnej Kodeksu karnego, a także w ramach ogólnie pojętego systemu prawa karnego, obejmującego przepisy penalizujące określone zachowania, wprowadza zagrożenia ustawowe, które co do zasady są wiążące dla sądów orzekających. Nie można jednak wyjść z założenia, że sąd jest ściśle związany dyrektywami w zakresie rodzaju kary i jej wymiaru określonego w przepisie szczególnym. Szereg instytucji pozwala bowiem przy zastosowaniu art. 53 k.k.¹ na orzeczenie kary nie tylko w innym wymiarze niż ten proponowany pierwotnie przez ustawodawcę, lecz także w ramach opisanych w powołanym przepisie prawa „granic przewidzianych przez ustawę”. Artykuł 53 k.k. stanowi zawsze punkt odniesienia przy orzekaniu w ramach zastosowania rozwiązań ustawowych innego wymiaru kary lub kary innego rodzaju, choć w samej komparycji orzeczenia nie odnajdujemy powyższego odwołania. W doktrynie można odnaleźć poglądy, zgodnie z którymi sam „ustawowy wymiar kary” winien być rozumiany nie tylko poprzez konkretne zagrożenie, opisane w podstawie materialnoprawnej części szczególnej, ale jako ramy uwzględniające dopuszczalne modyfikacje zawarte w części ogólnej Kodeksu karnego². W powyższym zakresie dominują poglądy przeciwne, wskazujące na to, że ta instytucja nie wchodzi w skład powołanego „ustawowego wymiaru kary”, a należy do strefy „sądowego wymiaru kary”³, który to pogląd należy zaaprobować⁴.

Pojawiają się także w doktrynie twierdzenia, że przepis art. 37b k.k. „pełni funkcję informacji normatywnej o ustawowym zagrożeniu karą za popełnienie czynów zabronionych”⁵. Oczywiście jest, że ustawowy wymiar kary zostaje zawsze ustanowiony w normie prawnej, penalizującej określone zachowanie, skorzystanie zaś w ramach orzekania z poszczególnych instytucji prawa karnego zależy w przypadku art. 37b k.k. od

1 Ustawa – Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

2 A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat relacji między projektowanym art. 37b kodeksu karnego a obowiązującym przepisem art. 58 k.k.*, druk sejmowy nr 2393 z dnia 17 lipca 2014 r.

3 R. Kokot, *Podstawy stosowania kar wolnościowych w kodeksie karnym z 1997 r. po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, 37 (2015), s. 62.

4 Por. M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.)*. Zagadnienia podstawowe, „Palestra”, 2015, nr 7-8, s. 37-38.

5 E. Zarębska, *Uwag kilka na temat art. 37b kodeksu karnego*, „Biuletyn Kryminologiczny”, 2016, nr 23, s. 102.

autonomicznej decyzji sądu, który to przepis skład orzekający może, choć nie musi, zastosować, co ukazuje cechy tego rozwiązania wskazujące na możliwość jego zastosowania w ramach sądowego wymiaru kary, potwierdza to także Sąd Najwyższy, zaznaczając, że pojęcie zagrożenia karą należy odnosić do ustawowego zagrożenia przewidzianego w sankcji przepisu określającego dany typ przestępstwa, a nie do kary, która w ogóle jest możliwa do wymierzenia w realiach danej sprawy⁶. Samo wskazanie art. 37b k.k. w materialnoprawnej podstawie rozstrzygnięcia nie może przesądzać o tym, że mamy do czynienia z elementem ustawowego wymiaru kary, a jedynie świadczy o zastosowaniu tej instytucji, podobnie jak ma to miejsce w przypadku np. nadzwyczajnego złagodzenia lub obostrzenia kary. Powyższe potwierdza, że jedną z instytucji sądowego wymiaru kary jest art. 37b k.k., który został wprowadzony w ramach reformy systemu prawa karnego⁷. Co znamienne, z uwagi na krytykę samej nowelizacji systemu prawa karnego ustawodawca powrócił do znacznej części rozwiązań obowiązujących przed reformą już po niespełna roku obowiązywania nowych przepisów. Jedną z instytucji wprowadzonych powołaną nowelizacją była tzw. „kara mieszana”, która już przy jej wprowadzaniu doczekała się szeregu głosów krytycznych, zważywszy na ujawnienie się także innych problemów praktycznych, w dalszym ciągu instytucja ta może stanowić przedmiot badań służących kolejnym zmianom, a w konsekwencji poczynienia wniosków *de lege ferenda*.

2. Idea wprowadzenia art. 37b k.k.

Dozując się idei leżącej u podstaw wprowadzenia omawianej instytucji, ustawodawca wprost konkretyzuje ją w uzasadnieniu projektu ustawy, wskazując, że dokonana analiza praktyki orzeczniczej doprowadziła do „zdewaluowania oceny abstrakcyjnego stopnia niebezpieczeństwa”. Projekt wprost wskazuje, że dokonywana także zmiana brzmienia art. 69 § 1 k.k., która redukuje możliwość orzeczenia środka probacyjnego w postaci zawieszenia kary pozbawienia wolności do tej wymierzonej w wysokości do jednego roku pozbawienia wolności, wymusi niejako na sądach orzekanie tych kar często w dolnym zakresie ustawowego zagrożenia, w intencji chęci skorzystania z teże instytucji⁸. Powyższe w istocie zmniejszyło możliwości orzekania kary pozbawienia wolności, wobec której brzmienie art. 69 § 1 k.k. mogło wprowadzać trudności w orzekaniu kary zgodnie z dyrektywami art. 53 § 1 k.k. Poza podkreśleniem swoistej atrakcyjności tego rodzaju

6 Wyrok SN – Izba Karno z dnia 28 marca 2023 r., IV KK 10/22.

7 Nowelizacja wprowadzona ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2015 r. poz. 396.

8 Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393, s. 11.

rozwiązania dla samego sprawcy czynu, co zresztą podkreśla wprost uzasadnienie projektu ustawy wprowadzającej⁹, nie sposób nie zauważyć wspomnianego już rozszerzenia katalogu reakcji karnoprawnej o omawiane nowe regulacje. Samo podkreślenie wspomnianej „atrakcyjności” rozwiązania dla sprawców czynu należy jednak traktować jako okoliczność poboczną. Można także odnieść się krytycznie do tego rodzaju motywacji, która może być potraktowana jako sprzeczna z brzmieniem art. 2 § 1 pkt 2 k.p.k.¹⁰, stanowiącego o związku przyczynowym pomiędzy trafnym zastosowaniem środków przewidzianych w prawie karnym, celem zapobiegania czynom zabronionym oraz umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego. Nie sposób bowiem racjonalnie odbierać tego rodzaju polityki karania, która wprowadza rozwiązania korzystniejsze dla sprawców, wręcz przeciwnie – w idei tego rodzaju instytucji należy przede wszystkim dostrzec koncepcję nieuchronności reakcji karnej, sprowadzającej się do zastosowania izolacyjnej formy kary¹¹, co także zauważa ustawodawca, jednocześnie wskazując na uznanie, że tego rodzaju forma oddziaływania jest wystarczająca w zakresie prewencji specjalnej. Dostrzega się także, że nowelizacja nie polegała na zmianie ustawy celem wprowadzenia rozwiązań względniejszych dla sprawcy, ale była ona konsekwencją realizacji założeń polityki kryminalnej leżących u podstaw nowelizacji z 2015 roku¹². Wprowadzenie art. 37b k.k. stanowi wyraz preferencji ustawodawcy co do podstaw i przesłanek wymierzania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności¹³. Nie można uznać także, aby wprowadzenie tejże instytucji było szczególnym środkiem złagodzenia kary, a raczej stanowi ona rozwiązanie *sui generis*¹⁴. Omawiana instytucja także nie może być nadużywana z uwagi na rozwiązanie określone w art. 58 § 1 k.k.¹⁵, które samo w sobie zawiera dyrektywę prymatu kar wolnościowych, co może zawęzić stosowanie kar sekwencyjnych i stanowić klauzulę uniemożliwiającą nadużywanie art. 37b k.k.

Instytucje umożliwiające ingerencję w swoiste podstawowe ramy określone przez ustawodawcę rozszerzają możliwości ingerencji w wymiar i rodzaje kary orzekanej przez sądy, umożliwiając w swoich podstawowych założeniach szereg konfiguracji, które

9 Tamże.

10 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.

11 Poza karami opisanymi w art. 32 pkt 4 i pkt 5 jako karami 25 lat pozbawienia wolności i dożywotniego pozbawienia wolności.

12 Por. A. Jezusek, *Sekwencja kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności jako reakcja na popełnienie przestępstwa (art. 37b k.k.)*, „Prokuratura i Prawo”, 2017, nr 5, s. 80-94.

13 J. Giezek, P. Kardas, *O normatywnych podstawach wymiaru kar nieizolacyjnych w przypadku drobnej i średniej przestępczości. Kilka uwag o zmodyfikowanej treści art. 37a k.k.*, „Prokuratura i Prawo”, 2022, nr 7-8, s. 119.

14 K. Janczukowicz, *Kara mieszana*, w: tegoż, *Kodeks karny. Omówienie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2015.396)*, LEX/el.

15 M. Melezini, *Renesans krótkoterminowej kary pozbawienia wolności*, „Ius Novum”, 2021, nr 1, s. 22.

jednak same w sobie mogą okazać się nieadekwatne do okoliczności konkretnej sprawy¹⁶. Sąd bowiem każdorazowo poza koniecznością operowania podstawami prawnymi w ramach orzekania nie jest w tym zakresie w pełni swobodny¹⁷.

3. Wątpliwości terminologiczne

Do czasu wejścia w życie nowelizacji systemu prawa karnego 1 lipca 2015 roku opisywane możliwości orzeczenia kary innej, aniżeli ta wskazana w przepisie szczególnym, umożliwiała instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary opisana w art. 60 k.k., a możliwość orzeczenia zamiast kary pozbawienia wolności kary ograniczenia wolności lub kary grzywny wynikała z zasad określonych w art. 58 § 3 k.k. (po reformie podstawa ta zmieniła się i została wpisana do art. 37a k.k.). Wobec powyższego należy uznać, że sama instytucja przy jej wprowadzaniu miała nowatorski charakter¹⁸. Ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie tzw. kary mieszanej¹⁹, umożliwiającej orzeczenie zamiast długoterminowej kary pozbawienia wolności dwóch kar, które winny być wykonywane po sobie, a mianowicie początkowo kary pozbawienia wolności, a następnie kary ograniczenia wolności. Wydaje się jednak, że powołane pojęcie nie oddaje w istocie idei omawianej instytucji z kilku powodów. Po pierwsze, art. 32 k.k. zawiera enumeratywny katalog kar, co oznacza, że *de facto* w ramach konkretnego wyroku orzeka się kilka rodzajów kar w ramach jednej reakcji karnoprawnej za penalizowane zachowanie, a nie jedną karę²⁰. Już sama redakcja art. 37b k.k. wprost wskazuje na orzekanie odrębnie dwóch kar, używając w swoim brzmieniu przyminka „oraz”. W przypadku zaś orzekania środków karnych doktryna w żaden sposób nie wskazuje na orzekanie jednego środka karnego w ramach kilku środków karnych, które wprost są dopuszczone do wymierzania na podstawie np. art. 11 § 3 k.k. Po drugie, skoro ustawodawca wprost dopuszcza w art. 32 § 2 k.k. orzeczenie kary grzywny obok kary pozbawienia wolności i to rozwiązanie może być

16 J. Czabański, *Sędziowski wymiar kary pozbawienia wolności*, „Prawo w Działaniu”, 9 (2008), s. 11.

17 A. Krajewska, *Granice swobodnego uznania sędziowskiego w aspekcie przesłanek odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia*, w: *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, red. J. Helios, W. Jedlecki, A. Kwieciński, Wrocław 2019, s. 125.

18 A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, druk sejmowy nr 2393 z dnia 23 czerwca 2014 r.

19 Uzasadnienie rządowego projektu ustawy samą instytucję nazywa „kara mieszana”, w nagłówku powołanego uzasadnienia zaś pojawia się termin: „kary mieszane”, przy czym w dalszej części tego dokumentu nie zdecydowano się na wyjaśnienie rozbieżności w stosowanych pojęciach. Mikołaj Małecki wskazuje, że stosowanie pojęcia kary mieszanej w orzecznictwie jest wręcz niedopuszczalne. Por. M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.). Zagadnienia podstawowe*, s. 43.

20 Wyrok SN z dnia 29 maja 2018 r., II KK 155/18.

określane jako kara czy kary mieszane. Powyższe wskazuje, że tego rodzaju zestawianie kar w ramach orzeczenia w systemie prawa karnego nie jest żadnym *novum*. Jedynym argumentem, który przemawiałby za prawidłowością pojęcia kary mieszanej jest uznanie, że kara jest pojęciem tożsamym z reakcją karnoprawną, gdyby zaś tak było, także ustawodawca zrehabilitowałby art. 32 k.k. w sposób odmienny. Wobec powyższego należy odrzucić pogląd o możliwości ujmowania przedmiotowej instytucji jako jednej kary, składa się ona bowiem z dwóch kar²¹. W omawianym przypadku nie mamy do czynienia z „pomieszaniem” elementów dwóch kar i utworzenia jednego nowego rodzaju kary – kary mieszanej²². Jednocześnie słusznie w doktrynie wskazuje się, że ustawodawca w sposób błędny, a w konsekwencji budzący wątpliwości interpretacyjne, umieścił omawiane rozwiązanie w Kodeksie karnym w jego rozdziale IV pt. *Kary*²³, a nie w rozdziale VI pt. *Zasady wymiaru kary i środków karnych*²⁴. Kolejno należy zwrócić uwagę, że adekwatnym do omawianej instytucji pojęciem byłaby sekwencyjność tejże reakcji karnoprawnej, gdyż w tym zakresie zdecydowanie wyróżniałoby to tę instytucję od innych podobnych, o których wspomniano powyżej. W przypadku art. 37b k.k. kolejność jego wykonywania została określona w art. 17a §1 k.k.w., który wskazuje, że kara pozbawienia wolności orzeczona na podstawie omawianej instytucji winna być wykonywana jako pierwsza, przed karą ograniczenia wolności, odstępstwo zaś od tej zasady może nastąpić jedynie w razie stwierdzenia przez sąd przeszkód prawnych w jej wykonaniu²⁵. Ustawodawca nie przewiduje bowiem kolejności wykonywania kary grzywny i kary pozbawienia wolności orzekanej w ramach jednego orzeczenia, wyjątek zaś dotyczy jedynie kolejności odbywania kary pozbawienia wolności jako kary zastępczej zgodnie z art. 80 § 1 k.k.w. W ramach wykonania kar orzeczonych na podstawie art. 37b k.k. wprost mowa o sekwencyjności ich wykonywania²⁶. Omawianej instytucji także nie powinno się utożsamiać z sankcją zamienną oraz zagrożeniem alternatywnym²⁷. Niemniej to pojęcie kary mieszanej pojawia się najczęściej w publikacjach przedstawicieli doktryny, a także zostało przyjęte w projekcie ustawy, co determinowało posłużenie się nim w tytule artykułu. W piśmiennictwie

21 A. Grześkowiak, *Kara mieszana w polskim prawie karnym*, „Studia Prawnicze KUL”, 2015, nr 3, s. 9-23.

22 Z. Sienkiewicz, *Z problematyki kary ograniczenia wolności w świetle nowelizacji kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, 48 (2018), s. 47-68.

23 Powyższe legło u podstaw uznania „kary mieszanej” jako nowego rodzaju kary, por. V. Konarska-Wrżosek, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrżosek, 2016, SIP/LEX, art. 37b.

24 D.R. Jaworski, *Wpływ regulacji art. 57b k.k. na dopuszczalność zastosowania instytucji „zamiany kary” z art. 37a k.k. oraz „kary sekwencyjnej” z art. 37b k.k.*, „Prokuratura i Prawo”, 2021, nr 9, s. 42.

25 Art. 17 § 2 ustawy – Kodeks karny wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.

26 J. Kosonoga-Zygmunt, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2020, art. 37b, s. 374.

27 M. Królikowski, *Reforma systemu kar po nowelizacji kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r.*, „Studia Iuridica”, 2016, nr 65, s. 71-92.

uwidacznia się także posługiwanie się pojęciem: sankcji sekwencyjnej, kumulatywnej, koniunkcyjnej²⁸. Należy zatem opowiedzieć się za poglądem, który nie jest wiodący, że najwłaściwszym określeniem przedmiotowej instytucji jest sekwencja kar²⁹.

4. Zakres stosowania

Po ustaleniu samej charakterystyki instytucji należy zwrócić uwagę na to, że jest ona adresowana do ściśle określonych czynów zabronionych, które są występkami³⁰ zagrożonymi karą pozbawienia wolności. *A contrario* nie jest możliwe stosowanie art. 37b k.k. do zbrodni³¹. Kolejno ustawodawca nie określił w brzmieniu powołanego przepisu dolnej granicy zagrożenia karą pozbawienia wolności, co oznacza, że już samo przewidywanie w przepisie prawa karnego materialnego sankcji w postaci kary pozbawienia wolności, przy zachowaniu uprzednich warunków, pozwala na skorzystanie z tej instytucji. Pojawiają się głosy w dyskusji dotyczące konieczności ustalenia, czy ustawodawca, redagując przepis, miał na myśli czyny zabronione, które posiadają wyłącznie sankcję w postaci kary pozbawienia wolności, czy też takie, które zawierają również sankcje alternatywne³². Jednocześnie można odnaleźć w piśmiennictwie pogląd wskazujący na to, że omawiany przypadek nie powinien być poddawany jedynie wykładni gramatycznej, niemniej to właśnie ona ukazuje, że brak wprowadzenia wyrażenia „jedynie”, czy „wyłącznie” winno prowadzić do stwierdzenia, że art. 37b k.k. może być stosowany do czynów zabronionych zagrożonych m.in. karą pozbawienia wolności³³, czyli ustawa może przewidywać orzeczenie również kar innego rodzaju. W tym miejscu warto również zwrócić uwagę na instytucję grzywny kumulatywnej, której obowiązek orzeczenia obok kary pozbawienia wolności nie wyklucza możliwości zastosowania art. 37b k.k.³⁴

28 R. Kokot, *Podstawy stosowania kar wolnościowych w kodeksie karnym z 1997 r. po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, s. 42.

29 M. Małecki, *Co zmienia nowelizacja art. 37b k.k.?*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, 20 (2016), z. 2, s. 19.

30 Występkiem w rozumieniu art. 7 § 3 k.k. jest czyn zabroniony, zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych albo powyżej 5000 zł, karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.

31 Zbrodnią w rozumieniu art. 7 § 2 k.k. jest czyn zabroniony, zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą.

32 Por. M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.). Zagadnienia podstawowe*, s. 38, a także: A. Grześkowiak, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, 2021, SIP Legalis, art. 37b.

33 D. Krakowiak, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2016 r.*, II KK 34/16, LEX/el.

34 J. Kosnoga-Zygmunt, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, 2023, SIP Legalis, art. 37b.

Instytucja kar sekwencyjnych umożliwia orzeczenie, zamiast kary pozbawienia wolności przewidzianej w przepisie szczególnym, kary pozbawienia wolności w wymiarze do trzech lub do sześciu miesięcy. Karę do sześciu miesięcy można orzec w przypadku, w którym przepis szczególny przewiduje karę zagrożoną w swojej górnej granicy przynajmniej dziesięcioma latami pozbawienia wolności. Brzmienie przepisu doprowadza do uznania, że ustawodawca umożliwia w ramach art. 37b k.k. orzeczenie kary pozbawienia wolności w wymiarze od miesiąca, co można wywieść z brzmienia art. 34 §1 k.k. wskazującego, że kara pozbawienia wolności trwa najkrócej miesiąc. Omawiana instytucja również nie sprzeciwia się teoretycznemu orzeczeniu kary jednego miesiąca pozbawienia wolności za występki zagrożony karą powyżej wspomnianych dziesięciu lat pozbawienia wolności.

5. Wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej jako kary sekwencyjnej

Warto także zwrócić uwagę na samą ewolucję brzmienia art. 37b k.k., który początkowo w swojej treści nie zawierał obostrzeń w zakresie braku możliwości zastosowania wobec niego instytucji warunkowego zawieszenia postępowania karnego, po zaś niespełna kilku miesiącach obowiązywania ustawodawca wprowadził do niego dodatkowe zdanie: „Przepisów art. 69-75 [k.k. – przyp. R.K.] nie stosuje się”³⁵. Należy przypomnieć, że powołane podstawy prawne dotyczą instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary³⁶. Powyższą zmianę należy ocenić pozytywnie, w pierwotnym brzmieniu bowiem sankcja, która miałaby dotyczyć skazanego, dotyczyłaby *de facto* kary ograniczenia wolności oraz możliwości wykonania wobec niego kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszonyj na zasadach określonych w ramach regulacji tego środka probacyjnego. Wspomniana nowelizacja także potwierdza tezę, że w pierwotnym brzmieniu tej instytucji dodatkowo dopuszczalne było zawieszenie wykonania kary w jej ramach orzeczonej. Zamierzeniem ustawodawcy było jednak zredukowanie ilości wyroków zawierających rozstrzygnięcie o warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności³⁷. Doktryna zwraca także uwagę na możliwość zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej przy zastosowaniu instytucji z art. 37b k.k. w przypadku skorzystania z art. 60 §5 k.k.³⁸

35 Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2016 r. poz. 437.

36 A. Bulat, *Konstrukcja porozumień procesowych w polskim procesie karnym a ryzyko naruszenia interesu oskarżonego*, w: *Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczak, R. Olszewski, Warszawa 2017, s. 872.

37 M. Król-Bogomilska, *Główne kierunki nowelizacji kodeksu karnego w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. oraz ustaw z dnia 11 marca 2016 r.*, „*Studia Iuridica*”, 65 (2016), s. 10.

38 Art. 60. § 5 k.k. W wypadkach określonych w § 3 i 4 sąd, wymierzając karę pozbawienia wolności do lat 5, może warunkowo zawiesić jej wykonanie na okres próby wynoszący do 10 lat, jeżeli uzna, że pomimo niewy-

przewidującego samoistną podstawę do zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności³⁹. Za Andrzejem Zollem należy także podnieść niezrealizowany w dalszym ciągu postulat wyłączenia stosowania w ramach orzeczeń zapadłych na podstawie art. 37b k.k., art. 77 § 1 k.k., dotyczącego warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania reszty kary pozbawienia wolności⁴⁰, który w istocie jest sprzeczny z założeniami wykonywania kar sekwencyjnych. Co istotne, zauważa się, że gdyby można było (abstrahując od faktycznej możliwości rozpoznania wniosku o warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności w sytuacji orzeczenia go w wymiarze np. trzech miesięcy) złożyć wniosek o warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbywania reszty kary pozbawienia wolności, *de facto* obligatoryjne obowiązki związane okresem próby, które muszą być orzeczone na okres co najmniej 2 lat na podstawie art. 80 § 1 k.k.⁴¹, mogłyby zbiec się z czasem wykonywania kary ograniczenia wolności, co byłoby sprzeczne funkcjonalnie z założeniami ustawodawcy. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na sformułowanie ustawowe: „wykonuje się karę pozbawienia wolności”, które może doprowadzić do uznania, że ustawodawca nakazuje wykonanie jej w całości⁴².

Zastosowanie pozostałych instytucji k.k.w. dotyczących wykonania kary pozbawienia wolności, takich jak wykonanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego⁴³, powoduje utratę *ratio legis* omawianej instytucji. Należy wejść jednak w polemikę, czy w istocie odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności, jak wskazuje Joanna Raglewska, w istocie jest sprzeczne z ideą powołania kar sekwencyjnych. Oczywiście jest, że założeniem ustawodawcy jest natychmiastowe wykonanie kary pozbawienia wolności, jednakże w dalszym ciągu wniosek o odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności podlega ocenie sądowej w postępowaniu wykonawczym w świetle aktualizacji w danym przypadku przesłanek z art. 150 k.k.w. oraz art. 151 k.k.w., w szczególności przesłanek obligatoryjnych odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności, takich jak: zagrożenie życia lub możliwość spowodowania dla zdrowia skazanego poważnego niebezpieczeństwa w związku z wykonywaniem przez niego kary pozbawienia wolności, co ukazuje, że konieczność natychmiastowej reakcji karnoprawnej musi ustąpić przed interesami skazanego.

konania kary sprawca nie popełni ponownie przestępstwa; przepisu art. 69 § 1 k.k. nie stosuje się, a przepisy art. 71-76 k.k. stosuje się odpowiednio.

39 Por. M. Małecki, *Co zmienia nowelizacja art. 37b k.k.?*, s. 48.

40 A. Zoll, *Zmiany w zakresie środków probacyjnych (ustawa nowelizująca Kodeks karny z 11 marca 2016 r.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, 20 (2016), nr 2, s. 11.

41 G. Goniewicz, *Orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbywania reszty kary pozbawienia wolności po nowelizacji kodeksu karnego*, „Palestra”, 2015, nr 7-8, s. 83.

42 A. Zoll, *Zmiany w zakresie środków probacyjnych*, s. 11.

43 J. Raglewska, *Kary sekwencyjne orzeczone na podstawie art. 37b k.k. – wybrane problemy związane z ich wykonywaniem*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, 2019, nr 54, s. 208.

6. Wykonanie kary ograniczenia wolności orzeczonej jako kary sekwencyjnej

Poza karą pozbawienia wolności ustawodawca w ramach instytucji tzw. kary mieszanej nakazuje wymierzenie sprawcy czynu również kary ograniczenia wolności. Brzmienie przepisu nie przewiduje redukcji wymiaru tejże kary, pozostawiając możliwość jej orzeczenia w wymiarze dwóch lat. Również i w tym przypadku nie wskazuje się na minimalny zakres wymierzanej kary, należy zatem przyjąć, że można orzec ją w wymiarze od jednego miesiąca zgodnie z treścią art. 34 §1 k.k. W zakresie kary ograniczenia wolności ustawodawca nie zdecydował się na zmniejszenie wymiaru orzekanej kary tego rodzaju, okres dwóch lat jest bowiem maksymalnym czasem jej trwania dopuszczalnym przez ustawę.

W ramach realizacji kary ograniczenia wolności orzeczonej na podstawie art. 37b k.k. nie dostrzega się także rozwiązań uniemożliwiających korzystanie z instytucji art. 61 k.k.w., która umożliwia na etapie postępowania wykonawczego ingerencję w zmianę czy nawet rozszerzenie obowiązków nałożonych na skazanego dotyczących wykonywania kary ograniczenia wolności. Warto także podkreślić, czego nie odnaleziono w innych opracowaniach tematu, że *de facto* żadna ustawa nie zakazuje skorzystania z instytucji uznania kary ograniczenia wolności za wykonaną⁴⁴ zgodnie z art. 83 k.k.w.⁴⁵ Wobec powyższego należy przyjąć, że w ramach wykonania kary ograniczenia wolności orzeczonej na podstawie art. 83 k.k.w. skorzystanie z instytucji art. 83 k.k.w. jest dopuszczalne. Jednocześnie mając na uwadze *ratio legis* wprowadzanych zmian, ewentualne ograniczenie wykonania dalszej części kary ograniczenia wolności po odbyciu połowy jej orzeczonego wymiaru nie jest sprzeczne ze wspomnianą intencją ustawodawcy. Szczególnie korzystne jest to, że w przypadku uznania kary ograniczenia wolności za wykonaną nie można orzec jakiegokolwiek okresu próby wobec skazanego, gdyż ustawa nie przewiduje takich rozwiązań.

7. Kolejność wykonywania kar sekwencyjnych

Cechą charakterystyczną instytucji kar sekwencyjnych jest wykonywanie ich w odpowiedniej kolejności. Skazany winien odbyć początkowo karę pozbawienia wolności, a następnie karę ograniczenia wolności, co wynika wprost z brzmienia art. 37b k.k. Przepisy prawa karnego wykonawczego także traktują o konieczności realizacji obowiązków nałożonych wyrokiem w odpowiedniej kolejności, uzupełniając normę wskazaną w Kodeksie

44 V. Konarska-Wrżosek, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrżosek, art. 83.

45 Skazanego na karę ograniczenia wolności, który odbył przynajmniej połowę orzeczonej kary, przy czym przestrzegal porządku prawnego, jak również wykonał nałożone na niego obowiązki, orzeczone środki karne, środki kompensacyjne i przepadek, sąd może zwolnić od reszty kary, uznając ją za wykonaną.

karnym⁴⁶, jednakże przewidują możliwość zastosowania wyjątkowo zmiany sekwencji wykonywania kar jedynie w przypadku „przeszkód prawnych”⁴⁷ w niezwłocznym wykonaniu kary pozbawienia wolności. Odnosząc się do samego pojęcia przeszkód prawnych, trudno odnaleźć jednoznaczną odpowiedź, jakie konkretnie przeszkody miał na myśli ustawodawca, zatem za Stefanem Lelentalem należy przyjąć *a contrario*, że są to sytuacje inne niż natury faktycznej, przywołany autor wskazuje, że w jego ocenie chodziło o okoliczność, w której skazany ubiega się o udzielenie odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności⁴⁸. Co znamienne, jeżeli skazany rozpoczął odbywanie kary ograniczenia wolności, winna ona być niezwłocznie zawieszona, jeżeli ustaną przyczyny, o których mowa powyżej, celem wykonania kary pozbawienia wolności.

Krótkoterminowość orzekanej kary pozbawienia wolności rodzi także kolejny problem praktyczny, a mianowicie konieczność uchylenia środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania na podstawie art. 264 § 1 k.p.k. w sytuacji, w której wyrok sądu I instancji zawiera orzeczenie kary pozbawienia wolności w wymiarze odpowiadającym co najwyżej okresowi tymczasowego aresztowania. Zważywszy na okres tymczasowego aresztowania, wynoszący przy jego jednorazowym zastosowaniu maksymalnie trzy miesiące, zgodnie z art. 263 §1 k.p.k. orzeczenie wyroku zawierającego rozstrzygnięcie na podstawie art. 37b k.k., mając na uwadze czas trwania postępowania karnego, w większości przypadków może okazać się niezbędne uchylenie tegoż środka zapobiegawczego.

W ramach wprowadzenia art. 37b k.k. pojawiło się wiele głosów krytycznych, wskazujących, że nowelizacja ta będzie zmierzała do zacierania ustawowo przewidzianych granic między poszczególnymi rodzajami kar, przede wszystkim w zakresie rozróżnienia kar wolnościowych i izolacyjnych⁴⁹. Ponadto istotnym mankamentem wymagającym gruntownych zmian Kodeksu karnego wykonawczego jest okoliczność braku odrębnych regulacji związanych z odbywaniem przez skazanych kar sekwencyjnych w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności. Osoba skazana na karę krótkoterminową może bowiem odbywać ją z osadzonymi, którzy są skazani na kary pozbawienia wolności w znacznie większym wymiarze, co może prowadzić do odmiennych skutków niż te, które zakłada ustawodawca. Nie jest wykluczone, że taki sprawca czynu zabronionego może, po wykonaniu tejże kary, być bardziej zdemoralizowany, a w konsekwencji w ramach prewencji szczególnej orzeczone kary mogą okazać się nie tylko nieefektywne, co pogłębić samą demoralizację sprawcy czynu zabronionego⁵⁰.

46 I. Zgoliński, w: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, 2023, SIP Legalis, art. 17a.

47 Art. 17a §1 k.k.w.

48 S. Lelental, w: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. S. Lelental, 2020, SIP Legalis, art. 17a.

49 M. Małolepszy, *Kilka uwag na temat reformy systemu sankcji*, „Prokuratura i Prawo”, 2015, nr 11, s. 40.

50 T. Szymanowski, *Reforma prawa karnego w Polsce. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny z dnia 8 maja 2014 r.*, „Palestra”, 2014, nr 9, s. 115.

8. Zatarcie skazania

Szczególnie istotnym problemem jest kwestia zatarcia skazania, które zapadło w ramach orzeczenia opartego na instytucji art. 37b k.k.⁵¹, mamy bowiem do czynienia z dwoma karami⁵², każda z nich zaś ma odmienny okres, od którego upływu zależy bieg zatarcia skazania. Należy zwrócić uwagę na fakt, że co do zasady wykonywana jako pierwsza kara pozbawienia wolności w przypadku orzekanej kary pozbawienia wolności może wynosić dziesięć lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania, w zakresie kary ograniczenia wolności zaś termin ten wynosi odpowiednio trzy lata. Brak jest odrębnej regulacji normatywnej, która systematyzowałaby zatarcie skazania w ramach orzekania na podstawie omawianej instytucji, co krytycznie ocenia Sąd Najwyższy, uznając, że co do zasady obie kary mają charakter równorzędny⁵³. Pojawiają się w doktrynie także poglądy, które wskazują, że zatarcie skazania nastąpi dopiero po upływie okresu odpowiedniego dla kary pozbawienia wolności, ten miałby zaś rozpocząć swój bieg z chwilą wykonania, przedawnienia lub darowania ostatniej z kar⁵⁴. Wydaje się jednak zasadne opowiedzieć się za twierdzeniem, zgodnie z którym nie jest możliwe zatarcie skazania oddzielnie, dla każdej wymierzonej kary, gdyż byłoby to sprzeczne z założeniami instytucji zatarcia skazania, które wprost opiera się na zatarciu skazania, a nie kary⁵⁵. Wobec powyższego należy stwierdzić, że zatarcie skazania w przypadku orzekania kar sekwencyjnych jest możliwe tylko w wypadku spełnienia łącznie warunków do zatarcia kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności⁵⁶, a sam bieg terminów przedawnienia winien być liczony równoległe od chwili wydania wyroku skazującego⁵⁷.

9. Uwagi końcowe

Wprowadzenie instytucji zawartej w art. 37b k.k. ukazuje ciągle rozbudowywanie alternatywnych możliwości w zakresie orzekania, wykraczających poza podstawową normę sankcjonującą, zawartą w przepisie penalizującym określone zachowanie. Omawiane rozwiązanie pozwala sądowi na jej stosowanie *a casu ad casum*. Dyrektywy sądowego

51 Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, *Uwagi o nieprawidłowościach i lukach w prawie*, Warszawa 2018, s. 42.

52 Wyrok SN z dnia 25 kwietnia 2019 r., II KK 155/18.

53 Tamże.

54 M. Błaszczyk, w: *Kodeks karny. Część ogólna, Komentarz*, t. 1, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015, s. 684.

55 B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania obejmującego kary orzeczone kumulatywnie*, „Ius Novum”, 2022, nr 1, s. 124.

56 A. Zientara, *Nowelizacje kodeksu karnego w zakresie zatarcia skazania*, „Studia Iuridica”, 2016, nr 65, s. 192.

57 S. Tarapata, *Kilka uwag na temat nowelizacji przepisów Kodeksu karnego dotyczących instytucji przedawnienia oraz zatarcia skazania*, „Palestra”, 2015, nr 7-8, s. 133-143.

wymiaru kary, im bardziej rozbudowane, tym bardziej pozwalają na dobór odpowiedniej reakcji karnoprawnej. W konsekwencji mają wpływ na wypełnienie podstawowych zadań leżących u podstaw systemu prawa karnego, a dotyczących obu rodzajów prewencji, zarówno szczególnej, mającej bezpośredni wpływ na sprawcę czynu, jak i ogólnej, ukazując nieuchronność orzeczenia i wykonania kary pozbawienia wolności. System prawa karnego w szeregu przypadków przed wprowadzeniem instytucji kar sekwencyjnych zawierał rozwiązania, które nie pozwalały na złagodzenie kar mogących być nieadekwatnymi do wagi kryminalnego zachowania.

Szczególną uwagę należy zwrócić na relację pomiędzy art. 53 §1 k.k. a instytucją art. 37b k.k., to właśnie bowiem ta ostatnia norma pozwala w wielu sytuacjach na dobranie odpowiedniej formy i rodzaju kary.

Sekwencja kar nie jest rozwiązaniem innowacyjnym, gdyż przed wprowadzeniem jej do polskiego systemu prawa karnego mogliśmy ją odnaleźć w systemach: portugalskim⁵⁸, angielskim, walijskim, francuskim czy szwajcarskim⁵⁹.

Idea wymierzania sekwencji kar w istocie została przyjęta przez orzecznictwo i stanowi alternatywę dla podstawowych rozwiązań w zakresie ustawowego zagrożenia, pozwalających na prawidłową reakcję karną, uzupełniając system prawny, w którym ta instytucja funkcjonuje.

W dalszym ciągu zachodzi potrzeba zmian legislacyjnych, gdyż pomimo nowelizacji nie wyeliminowano swoistych luk prawnych w postaci wprowadzenia normatywnego zakazu warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności orzeczonej w ramach art. 37b k.k. Dodatkowo ustawodawca winien rozważyć zwiększenie wymiaru możliwej do orzeczenia kary pozbawienia wolności ponad okres sześciu miesięcy celem rozszerzenia możliwości faktycznego stosowania tej instytucji. Wadą art. 37b k.k. jest widoczna rozbieżność pomiędzy możliwością jej stosowania do całości występków, która spotyka się z drugiej strony z relatywnie krótką karą pozbawienia wolności. Nierzadko w postępowaniu karnym nie stosuje się kar sekwencyjnych, gdyż kara sześciu miesięcy pozbawienia wolności, nawet w połączeniu z karą ograniczenia wolności w wymiarze dwóch lat, jawi się w wielu przypadkach jako rażąco niewspółmierna do popełnionego czynu.

58 M. Budyń-Kulik, *Dyrektywy wymiaru kary w państwach członkowskich Unii Europejskiej*, „Prawo w Działaniu”, 30 (2017), s. 107.

59 B. Czarnecka-Działuk, *Kary kombinowane – kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności orzekane na podstawie art. 37b k.k. Zagadnienia teoretyczne i praktyka orzecznicza*, Warszawa 2017, s. 12-16.

Bibliografia

AKTY PRAWNE

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.
Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2015 r. poz. 396.
Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 20 lutego 2015 r., Dz. U. z 2016 r. poz. 437.

ORZECZNICTWO

- Wyrok SN z dnia 29 maja 2018 r., II KK 155/18.
Wyrok SN z dnia 25 kwietnia 2019 r., II KK 155/18.
Wyrok SN – Izba Karna z dnia 28 marca 2023 r., IV KK 10/22.

OPRACOWANIA

- Błaszczyk M., w: *Kodeks karny. Część ogólna, Komentarz*, t. 1, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015, s. 670-733.
Budyń-Kulik M., *Dyrektywy wymiaru kary w państwach członkowskich Unii Europejskiej*, „Prawo w Działaniu”, 30 (2017), s. 37-138.
Bułat A., *Konstrukcja porozumień procesowych w polskim procesie karnym a ryzyko naruszenia interesu oskarżonego*, w: *Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczak, R. Olszewski, Warszawa 2017, s. 868-878.
Czabański J., *Sędziowski wymiar kary pozbawienia wolności*, „Prawo w Działaniu”, 9 (2008), s. 9-38.
Czarnecka-Działuk B., *Kary kombinowane – kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności orzekane na podstawie art. 37b k.k. Zagadnienia teoretyczne i praktyka orzecznicza*, Warszawa 2017.
Giezek J., Kardas P., *O normatywnych podstawach wymiaru kar nieizolacyjnych w przypadku drobnej i średniej przestępczości. Kilka uwag o zmodyfikowanej treści art. 37a k.k.*, „Prokuratura i Prawo”, 2022, nr 7-8, s. 103-140.
Goniewicz G., *Orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbywania reszty kary pozbawienia wolności po nowelizacji kodeksu karnego*, „Palestra”, 2015, nr 7-8, s. 76-85.
Grześkowiak A., *Kara mieszana w polskim prawie karnym*, „Studia Prawnicze KUL”, 2015, nr 3, s. 9-25.
Grześkowiak A., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, 2021, SIP Legalis.
Janczukowicz K., *Kara mieszana*, w: K. Janczukowicz, *Kodeks karny. Omówienie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2015.396)*, 2015, LEX/el.

- Jaworski D.R., *Wpływ regulacji art. 57b k.k. na dopuszczalność zastosowania instytucji „zamiany kary” z art. 37a k.k. oraz „kary sekwencyjnej” z art. 37b k.k.*, „Prokuratura i Prawo”, 2021, nr 9, s. 28-45.
- Jezusek A., *Sekwencja kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności jako reakcja na popełnienie przestępstwa (art. 37b k.k.)*, „Prokuratura i Prawo”, 2017, nr 5, s. 80-94.
- Krakowiak D., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2016 r., II KK 34/16*, LEX/el.
- Kokot R., *Podstawy stosowania kar wolnościowych w kodeksie karnym z 1997 r. po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, 37 (2015), s. 39-70.
- Konarska-Wrzošek V., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2016, LEX, art. 37b; art 83.
- Kosonoga-Zygmunt J., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2020, art. 37b.
- Krajewska A., *Granice swobodnego uznania sędziowskiego w aspekcie przesłanek odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia*, w: *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, red. J. Helios, W. Jedlecki, A. Kwieciński, Wrocław 2019, s. 117-127.
- Król-Bogomilska M., *Główne kierunki nowelizacji kodeksu karnego w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. oraz ustaw z dnia 11 marca 2016 r.*, „Studia Iuridica”, 65 (2016), s. 7-24.
- Królikowski M., *Reforma systemu kar po nowelizacji kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r.*, „Studia Iuridica”, 65 (2016), s. 71-92.
- Lelental S., w: *Kodeks Karny Wykonawczy. Komentarz*, red. S. Lelental, 2020, SIP Legalis, art. 17a.
- Małecki M., *Co zmienia nowelizacja art. 37b k.k.?*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, 20 (2016), z. 2, s. 19-52.
- Małecki M., *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.). Zagadnienia podstawowe*, „Palestra”, 2015, nr 7-8, s. 37-46.
- Małolepszy M., *Kilka uwag na temat reformy systemu sankcji*, „Prokuratura i Prawo”, 2015, nr 11, s. 31-44.
- Melezini M., *Renesans krótkoterminowej kary pozbawienia wolności*, „Ius Novum”, 2021, nr 1, s. 5-27.
- Raglewska J., *Kary sekwencyjne orzeczone na podstawie art. 37b k.k. – wybrane problemy związane z ich wykonaniem*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, 54 (2019), s. 201-222.
- Sakowicz A., *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, druk sejmowy nr 2393 z dnia 23 czerwca 2014 r.
- Sakowicz A., *Opinia prawna na temat relacji między projektowanym art. 37b kodeksu karnego a obowiązującym przepisem art. 58 k.k.*, druk sejmowy nr 2393 z dnia 17 lipca 2014 r.
- Sienkiewicz Z., *Z problematyki kary ograniczenia wolności w świetle nowelizacji kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, 48 (2018), s. 47-65.
- Stefańska J., *Zatarcie skazania obejmującego kary orzeczone kumulatywnie*, „Ius Novum”, 2022, nr 1, s. 119-132.
- Szymanowski T., *Reforma prawa karnego w Polsce. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny z dnia 8 maja 2014 r.*, „Palestra”, 2014, nr 9, s. 107-117.
- Tarapata S., *Kilka uwag na temat nowelizacji przepisów Kodeksu karnego dotyczących instytucji przedawnienia oraz zatarcia skazania*, „Palestra”, 2015, nr 7-8, s. 133-143.
- Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, *Uwagi o nieprawidłowościach i lukach w prawie*, Warszawa 2018.
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393.

- Zarębska E., *Uwag kilka na temat art. 37b kodeksu karnego*, „Biuletyn Kryminologiczny”, 2016, nr 23, s. 100-109.
- Zgoliński I., w: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, 2023, SIP Legalis, art. 17a.
- Zientara A., *Nowelizacje kodeksu karnego w zakresie zatarcia skazania*, „Studia Iuridica”, 2016, nr 65, s. 189-202.
- Zoll A., *Zmiany w zakresie środków probacyjnych (ustawa nowelizująca Kodeks karny z 11 marca 2016 r.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, 20 (2016), z. 2, s. 7-17.